

Om folkbildningsmässig särart i idrottsrörelsens studieförbund SISU Idrottsutbildarna

Johan Söderman

ABSTRACT

The position of sports in relation to the Nordic Bildung tradition (e.g. *Folkbildning*) has historically been contested. Mainly so because sports were associated with competition and elite thinking in ways that contrast popular educational ideals. The purpose of this study is therefore to analyze what distinguishes the contemporary sports movement in terms of *Folkbildning* in relation to the pedagogical dilemmas and perspectives expressed by actors within the sports movement. The background to the study is a project initiated by the Swedish Sports Confederation (RF) after internal discussions about *Folkbildning* in their study association *SISU Idrottsutbildarna* during 2020. Focus group interviews with 4-7 participants were conducted using Zoom and included seven of SISU's 19 local districts (altogether 40 informants). All interviews were around one hour long and were recorded and transcribed. The informants were all active in the study association SISU. The results are presented through the following categories: *Folkbildning as an association pedagogy and nursery school*, *Folkbildning as a pedagogical idea beyond the measurable* and *Folkbildning as a universal pedagogical method*. Overall, the study concludes how perceptions of *Folkbildning* within the sports movement risks being reduced to a method for solving social problems. At the same time, a unique association pedagogy emerges in the material, permeated with holistic educational ideals and where the sports movement on a more comprehensive and societal level contributes to important educational insights.

Keywords: Folkbildning, sports, idrottsrörelsen, SISU, föreningspedagogik

JOHAN SÖDERMAN

Professor i barn- och ungdomsvetenskap

Göteborgs universitet

E-post: johan.soderman@gu.se

INLEDNING, BAKGRUND OCH SYFTE

Syftet med denna artikel är att analysera vad som utmärker den samtida idrottsrörelsens folkbildningsmässiga särart i relation till de pedagogiska dilemman och perspektiv som aktörer inom idrottsrörelsen ger uttryck för. Bakgrunden till detta kunskapsintresse är ett projekt initierat av Riksidrottsförbundet (RF) efter diskussioner om folkbildning i idrottsrörelsens studieförbund SISU Idrottsutbildarna (benämns och förkortas SISU fortsättningsvis i texten) under 2020 (Söderman, 2021). Projektets tillkomst kan ses som en följd av att det under 2010-talet har skett en viss renässans för folkbildning i Sverige – eller åtminstone för folkbildning som ämne i utbildnings- och samhällsdebatten. Detta återuppväckta intresse kan exempelvis illustreras med den ström av populärvetenskaplig litteratur om bildning och folkbildning som givits ut under det senaste decenniet (se Aagård, 2016; Ekerwald, 2017; Sörlin, 2019). Det återuppväckta intresset väcker dock inte enbart positiva dimensioner, utan även en ökad kritisk diskussion. De senaste åren har exempelvis studieförbundet Ibn Rushd varit föremål för debatt och kritisk granskning (se Amnå, 2019) och likaså har studieförbundens hantering av statsbidrag debatterats (se t ex Ranstorp, Hyllengren & Carlbohm, 2021; Samuelsson, 2021). Det ökade intresset och engagemanget för folkbildningsfrågor ackompanjeras även av en slags omdaning av själva folkbildningstraditionen, som i samtiden kommit att nå nya grupper och ta sig nya uttryck. Den så kallade orten-rörelsen är ett sådant exempel på denna vitalisering av folkbildningen, där unga i marginaliserade områden startar egna föreningar med den uttalade ambitionen att bedriva just folkbildningsarbete, ofta med inslag av både kultur- och idrottsaktiviteter (Sernhede, Rosales & Söderman, 2019).

Den folkbildningssektor som förekommer i Sverige och övriga nordiska länder beskrivs ibland som exempel på ”Nordic Bildung” (se Brooks, 2020; Andersen & Björkman, 2017). Det specifikt nordiska i denna folkliga bildningstradition utgörs bland annat av den statliga finansiering av sektorn, som i ett internationellt perspektiv är att betrakta som unikt. Liknande företeelser med exempelvis kvällsstudier för vuxna brukar i engelskspråkiga sammanhang benämnas som popular adult education. De pedagogiska processer som äger rum i svenska studieförbund har dock större likheter med det som internationellt benämns som community learning (Falk & Harrison, 2006), med föreningar som till exempel Rotary som anordnar olika former av bildningsverksamhet för sina medlemmar. Det särskilda i dessa friare utbildningstraditioner tenderar dock ändå att definieras i relation till det formella utbildningsväsendet. Sefton-Green (2012) kallar således lärande som sker inom verksamheter som scoutrörelsen, frivillig musikundervisning och på ungdomsgårdar för *lärande i icke-skola*. Eshach (2007) benämner i sin tur lärande inom ramen för en förening som *icke-formellt* eftersom det sker i en kontext som är avhängig föreningen, men som ändå skiljer sig från informellt lärande genom att det relaterar till en formell kontext, men saknar den formella utbildningens kursmål och läroplan. I denna artikel är det lärande som sker inom studieförbundet SISU som står i fokus, vilket i ett internationellt perspektiv alltså därmed kan förstås som en särskild kontext präglad av icke-formellt lärande, community learning och av att utgöra en slags ”icke-skola”.

Även om SISU:s institutionaliserade folkbildningsarbete har en tydlig organisation och struktur så rymmer idrottsrörelsen som folkbildningsaktör inbyggda spänningar mellan å ena sidan den elitsatsande idrotten och å andra sidan den mer folkrörelsebetonande, samt mellan individens bildningsresa och idrottsföreningens utvecklingsbehov (se Gustavsson, 2005). Även om dessa dubbla funktioner kan utgöra dilemman i idrottsrörelsens emancipatoriska arbete med att stärka individen och kollektivet, så är betoningen på *mötet* inom folkbildningen en stark tradition som

pedagogiskt kan överbrygga dessa dualiteter (se Pastuhov, 2018). Det är i mötet som folkbildningens demokratiska potential blir till genom att människor med samma intresse men olika strävan är aktiva tillsammans. Likaså förstås de möten som möjliggörs som en del i de bildningsresor som blir möjliga inom idrottsrörelsen som folkbildningspraktik, vilket gör de inneboende spänningarna till ett slags nyckel för att förstå idrottsrörelsens folkbildningsmässiga särart. Eftersom idrottsrörelsens verksamhet i studieförbundet SISU både har ett historiskt arv och en samtida funktion väcks både idrottspedagogiska och allmänpedagogiska frågor om hur bildning och folkbildning gestaltas och kommer till uttryck i verksamheten. Syftet med artikeln är som sagt att analysera vad som utmärker den samtida idrottsrörelsens folkbildningsmässiga särart i relation till de pedagogiska dilemman och perspektiv som aktörer inom idrottsrörelsen ger uttryck för. Följande forskningsfråga adresseras därför: På vilket sätt kommer aspekter av folkbildning, pedagogiska dilemman och perspektiv till uttryck och hur ges de *mening hos verksamma aktörer inom SISU när de talar kring SISU:s verksamhet?*

Särart

Särartsbegreppet utgör en central utgångspunkt och används här för att rikta fokus mot det som pedagogiskt och folkbildningsmässigt förstås som unikt och särskiljande. Andersén, Lundin och Sundgren (2003, s.17) skriver att särartsbegreppet enligt Svenska Akademiens ordbok betyder ”utmärkande beskaffenhet”, det vill säga att det betecknar något som är särskiljande från något annat av liknande slag. Synonymer till ordet särart är därför både egenart och särprägel, och i viss mån beskrivs särart som besläktat med individualitet. Inom forskning om det civila samhället har det riktats kritik mot diskussionen om särart där forskare menar att begreppet fungerar som mytologiserande och romantiserande av idéburna organisationers roll i samhället (Abzug, 2007; Trudeau, 2008). När jag i detta sammanhang diskuterar SISU:s särart handlar det dock om vad som skulle kunna förstås som utmärkande i relation till andra folkbildningsaktörer, framförallt andra studieförbund. I denna artikel görs dock ingen direkt jämförelse, utan istället fungerar särartsbegreppet som ett verktyg som möjliggör att analysera SISU:s individualitet och originalitet utifrån ett folkbildningsperspektiv. Kunskapsintresset knyter därmed an till den historiska spänning som uppstår mellan studieförbundssfärens särart och det enskilda studieförbundets särart som diskuteras av bland andra von Essen och Sundgren (2012). De menar dock att den samlade idrottsrörelsens särart kan skilja sig från studieförbundets särart, men å andra sidan kan den specifika, folkbildningsmässiga, särarten också vara gemensam för både den idrottsliga samlade sfären som för dess studieförbund. Trots att olika särarter skulle kunna förekomma parallellt är det alltså SISU:s särart i relation till folkbildning som står i fokus.

Bildning och folkbildning

Begreppet *bildning* kommer ursprungligen från tyskans *Bildung* och härrör från det sena 1700-talets filosofiska och pedagogiska diskussioner. Filosofen Immanuel Kants upplysningsideal om människans frigörelse från sin egen ”påtvungade och självförvållade omyndighet” är central i sammanhanget. Både Kant, filosofen Johann Gottfried Herder och grundaren av det första moderna forskningsuniversitetet, Wilhelm von Humboldt, intresserade sig för bildning på 1700- och 1800-talen, först som akademiskt begrepp men så småningom spred sig bildningsbegreppet även utanför universitetet. Den svenska översättningen bildning ger associationer både till orden att ”bilda” och ”bild”, vilket antyder att bildning både kan handla om att forma och att förebilda (Gustavsson, 1996).

Å ena sidan rymmer bildning alltså ett underifrånperspektiv där människan bildar sig själv (kollektivt och individuellt). Å andra sidan finns samtidigt ett uppifrånperspektiv där de lägre samhällsklasserna ska formas. Denna dubbla betydelse delas med grekiskans *paideia* som innefattar ett allsidigt synsätt på människans intellektuella, konstnärliga och fysiska kapacitet. För att bildningsbegreppet inte ska förlora sin betydelse är det därför viktigt att fokusera både på innehåll och själva processen (Varkøy & Söderman, 2014).

Sörlin (2000) definierar bildning ur ett historiskt perspektiv på följande sätt:

Som idé finns bildningen redan under den grekiska antiken / ... / fortsätter hos romarna under namnet *humanitas*, som betyder mänsklighet. Ordets moderna användning går tillbaka ungefär 200 år./ ... /Tanken att individen genomgår en personlig utveckling mot större kunskap, ädlare själsförmögenheter och en viss förfining var central. En ordbok säger att bildning handlar ”om utbildning av andliga krafter och denna utbildnings innehåll”. (s.39)

Det klassiska bildningsbegreppet förhåller sig inte alltid till vår tids samhällsföreställningar, förändringar och kulturella villkor. Därmed kan bildning ses som något utdaterat som inte är i takt med tiden. Men den individ som uppfattas som bildad i det sociala livet betraktas som kultiverad, på ett sätt som kontrasterar smaklöshet och det vulgära och ociviliserade. Det är även så att bildning tar tid och sällan ger någon snabb ekonomisk utdelning, vilket gör att det inte harmonierar med, eller rentav utmanar, vår tids tal om värden som ”effektivitet” ”kunskapssamhälle” och ”anställningsbarhet”.

När man i Sverige först kom att diskutera bildning på 1800-talet fick detta begrepp en särskild betydelse genom de tre klassiska svenska folkrörelserna; nykterhetsrörelsen, väckelserörelsen och arbetarrörelsen. En dimension av bildning har handlat om att den fattiga och ”obildade” delen av befolkning ska uppfostras och därmed ”bildas”. Men meningsskiljaktigheter kring vad begreppet egentligen ska innehålla har funnits där sedan starten. En närmare blick på bildningstanken synliggör emellertid föreställningar kring kunskap och lärande som en relation mellan det vardagligt kända, och det nya, okända och främmande. Människan bryter upp från det vardagliga, ger sig ut i det okända, för att på så vis skaffa sig nya erfarenheter. *Resan* är därför en central metafor för bildning som i detta sammanhang går att betrakta som en stadig process, utan ändamål och utan slut, där det inte finns något mål utöver själva resan i sig själv (Varkøy, 2017). Bildningens tidlöshet står därmed i tydlig kontrast till utbildning, som både har en början och ett slut. Bildning har ett egenvärde, och bildningstanken innefattar en kritik mot det som i olika tider förstås som så kallad nyttig kunskap. Att det inte finns något så nyttigt som onyttig kunskap, brukar därför artikuleras av bildningsförespråkare eftersom det inte med säkerhet går att veta vilken kunskap som kommer att efterfrågas i framtiden. Detta stämmer överens med vad den amerikanske filosofen och pedagogen John Dewey (1910) hävdade i början på förra seklet om bildningens egenvärde när han driver tesen att det övergripande syftet med ”education” är just ”education”. Det behöver alltså inte finnas någon nytta bortom själva ”education”, det vill säga att man ska lära sig något utan det är själva bildningen i sig som är huvudsaken. Deweys användning av ordet *education* antyder dock att det snarare är bemärkelsen bildning än utbildning som bäst beskriver vad han menar men samtidigt blottlägger exemplet en översättningsproblematik kring svenskans ”utbildning” och engelskans ”education”. I motsats till fostran och utbildning betonar bildning ”den enskildes autonomi och ansvar i en livslång process av lärande” (Rolle, 2014, s.34). Genom att bildning skapar vidgade förståelseramar leder den

till större tolerans och öppenhet i samhället, och bildning bidrar därmed till såväl demokratisk som personlig utveckling, inte minst i riktning mot ett världsmedborgarskap (Gustavsson, 2012).

Bildningsbegreppet överlag, och särskilt med prefixet folk, är dock omstritt och omdiskuterat. Framförallt är det bildningens och folkbildningens uttalade normativa antaganden om vilka kunskaper som kan sägas ingå i det som räknas som bildning som är omstritt. Även makt- eller styrkeförhållanden inom folkbildningen är ett sådant omdiskuterat tema, ofta kallat 'folkbildningens dubbla funktion' eller ett filantropiskt bildningsideal. Båda dessa begrepp riktar fokus mot att det inte sällan krävs ett visst mått av kapital för att bli den som bidrar till bildning för andra – även i folkrörelser som framställs som emancipatoriska gräsrotsrörelser (se Rydbeck, 1997). Larsson (1995) skriver att "Grupper som vid olika tider utmanat tidens eliter har använt folkbildning som väg till kunskap" (s. 41). Folkbildning har dock även använts för att "disciplinera folket" där uppfattat sämre vanor skulle ersättas med bildning, till exempel inom nykterhetsrörelsen (Ambjörnsson, 1988; Elias, 1989). Folkbildningens dubbla funktion handlar därmed om att den rätta kulturen, smaken, vanorna och beteendet ska förmedlas till folket med uppifrånperspektiv, samtidigt som den emancipatoriska kraften i bildning och kunskap ändå hålls som viktig.

Relationen mellan idrott och folkbildning i tidigare studier

Idrottens position inom och i relation till folkbildningssektorn har historiskt varit omstridd, i huvudsak eftersom idrott tenderat att förknippas med tävling och elittänkande – vilket ibland anses stå i vägen för ett mer folkligt och holistiskt bildningsideal med den metaforiska resan som ett mål i sig självt. Frågan om idrotten verkligen kan betecknas som en folkbildningspraktik är därför återkommande i texter om idrottsrörelsen, nedan i ett citat av Gustavsson (2005) som belyser denna inneboende konflikt eller spänning på ett tydligt vis:

Men kan idrott ses som folkbildning? Att knyta begreppen folk och bildning till varandra var för ett sekel sedan inte något givet. Och att förknippa begreppen med idrott gick rakt inte. I stället kopplas idrott till begrepp som tävling, nationen och elit. Det medför att begreppet elit bildligt talat står i vägen för begreppet folk. Om begreppet folk har med idrott att göra utgör således en tvistefråga. Diskussionen om idrott som folkrörelse utgör ett exempel. På motsvarande sätt blir begreppet träna ett hinder för begreppet bildning. Att bli framgångsrik idrottare kräver träning och inte bildning! Frågan som aktualiseras är hur idrott och idrottsrörelsen kan relateras till folkbildning som institution och verksamhet. I slutet på 1900-talet bestämde sig ändå ledningen för Riksidrottsförbundet (RF), att bilda ett ' eget ' studieförbund. (Gustavsson, 2005, s.1)

Gustavssons resonemang synliggör den paradox som bottnar i det faktum att tävlingsidrotten blir sinnebild för vad idrott är, trots att denna kan ställas i kontrast till folkligt fritids- eller motionsidrottande. Polariteten mellan det elitmässiga och amatöristiska är dock inget unikt för idrottsrörelsens praktiker utan känns igen från andra folkbildningsverksamheter, där kulturområdet på liknande vis har en professionell konstnärlig del, parallellt med en folklig amatörkultur som i hög grad organiseras i just studieförbund (Nylander, 2014). Bildandet av idrottsrörelsens studieförbund 1985 förstås därmed, på liknande vis som inom kulturområdet, som ett sätt att stärka den folkliga idrotten och befästa idrotten som folkrörelse (Sjöstrand, 2018). Gustavsson (2005) betonar dock hur det inte varit helt självklart att skapa en folkbildningstradition inom SISU eftersom

medlemsorganisationer som bilsport- och tennisförbunden har saknat en tydlig folkrörelseförankring (se Gustavsson, 2005). Å andra sidan, fortsätter Gustavsson (s.4), har Svenska Gymnastikförbundet och Korpen Svenska Motionsidrottsförbundet en betydligt tydligare historisk koppling till folkbildningen genom sina samarbeten under 1900-talets första hälft med Arbetarnas Bildningsförbund.

I Riksidrottsförbundets regi samlades 2019 cirka 3,3 miljoner medlemmar fördelade över drygt 20 000 lokala föreningar och 70 nationella idrottsförbund och idrottsrörelsen brukar därför beskrivas som den svenska folkrörelse som engagerar flest människor (se Idrotten i siffror-RF, 2020). Trots det stora antal människor som engagerats var det inte till en början självklart med epitetet ”folkrörelse”. Det var först med Jan Lindroths doktorsavhandling (1974) som idrotten lanserades som folkrörelse på bred front. Det var bristen på ideologisk förankring som medförde att den inte betraktades som jämbördig med de tre stora ”klassiska”; väckelse-, arbetar- och nykterhetsrörelsen. I Lindroths avhandling (1974) diskuterades idrottsrörelsens position utanför folkrörelseparaplyet därför som en följd av avsaknaden av en tydlig och manifest ideologi (även om det visst funnits ideologiska inslag under vissa historiska perioder, enligt Lindroth).

Gustavsson (2002) framhåller att det centrala för idrottens folkrörelsestatus är om och hur idrotten överför en meningsfull folkrörelsepraxis från en generation till nästa. Det är viktigt för att folkbildningen inte främst ska bli en organisationsfråga utan istället utgöra en naturlig del av innehållet och själva verksamheten. När Riksidrottsförbundet bildades 1903 var tävlingsidrotten inte dominerande. Arvet fanns istället i den så kallade Linggymnastiken, utvecklad av Pehr-Henrik Ling under tidigt 1800-tal. Gustavsson skriver om hur folkbildningsambitionerna uppstod naturligt i lingiansk gymnastik eftersom grundaren Ling själv hade en sådan strävan. Tävlingsidrotten betraktades därför inte som folkbildande på samma vis som Linggymnastiken, mycket beroende på att idrottstävlande handlar om att vinna och uppnå resultat. Av den anledningen trodde Linggymnastikens företrädare i början på 1900-talet att tävlingsidrotten skulle vara en övergående modefluga. Lindroth (2003) konstaterar dock att detta blev en felaktig framtidsanalys:

Nu med facit i hand kan vi konstatera att det blivit tvärtom. Tävlingsidrotten har i hög grad nått ut till folket, linggymnastiken är sedan decennier borttynad och bortglömd. Detta lär oss två ting: Dels att det är mycket vanskligt att yttra sig om den framtida utvecklingen och att all tvärsäkerhet här måste bannlysas. Dels att förändringar kommer snabbare (exempelvis i ett medellångt historiskt perspektiv) och blir kraftigare än man i nuet kan föreställa sig. Detta är beaktansvärt även när idrottsrörelsen tycks stark med en hundraårsjubilerande riksorganisation i ledningen. Vilka förändringsprocesser har vi att se fram emot under innevarande århundrade? (s.14).

Sedan 2007 har SISU eget ansvar för de statsbidrag som tidigare fördelades via Folkbildningsrådet. Wolf-Watz (2019) skriver om detta idrottsrörelsens särskilda dubbla uppdrag som kortfattat innebär att staten ger Riksidrottsförbundet medel till föreningars idrottsverksamhet, och till SISU som finansierar studieförbundets folkbildningsverksamhet. Tudelningen kan dock leda till att både idrottens och folkbildningens egenvärde skymms och att idrotten i allt för hög grad reduceras till socialpolitik. Det är något som problematiseras av Dahlstedt och Ekholm (2019) när de skriver om ett projekt med så kallad midnattsfotboll i socialt utsatta stadsdelar. De diskuterar varnande kring hur statens perspektiv på idrotten som ett jämlikhetsfrämjande redskap riskerar att skymma

orsakerna till att ojämlikheten uppstått. Denna diskussion förs mer övergripande av Trägårdh (2013) som beskrivit en utveckling där civilsamhället allt mer kommit att bli statens redskap genom att civilsamhällets aktörer i hög grad ser sig som allierad med staten. Det gäller även synen på folkbildning som tenderar att bli medel för att ”åtgärda något annat”. Uppdelningen av statsbidrag till idrotten bidrar i ett sådant perspektiv inte till att se idrottsrörelsen som helhet, utan riskerar att leda till att folkbildningsanslagen reduceras till att bli medel för att lösa olika uppkomna samhällsproblem.

SISU och RF har kommit att bli mer integrerade sedan 2015 vilket belyser SISU:s historiska, numer avslutade relation med Folkbildningsrådet och dåvarande Folkbildningsförbundet (nu Studieförbunden i samverkan) (Sjöstrand, 2018). Det faktum att SISU riktar sin verksamhet mot föreningar synliggör också den föreningsmångfald som existerar när det gäller syfte och ambitioner med verksamheten inom idrotten. Stenling och Fahlén (2019) skriver om tio olika föreningstyper och det är tydligt att föreningar kan se väldigt olika ut. Vissa föreningar har mer idrottsfokus medan andra framförallt odlar värden som finns bortom idrotten. Det framstår således som att det är lättare att bedriva folkbildning i vissa föreningars regi. I rapporten *Statens stöd till idrotten. Uppföljning 2019* slås det fast att många unga väljer att träna utanför idrottsrörelsen. Denna utveckling belyser också dilemmat med att SISU når unga först genom etablerade idrottsföreningar. En viktig framtidsfråga för SISU blir därmed hur man gör för att nå de som tränar, motionerar och idrottar utanför föreningslivet? Svenska e-sportförbundet har ansökt om att bli medlemsorganisation i RF men ännu inte blivit fullvärdig medlem vilket väcker ytterligare framtidsfrågor kring huruvida e-sport (elektronisk sport, TV-spel/datorspel, etc.) ska betraktas som idrott. Det går att se paralleller till den långa process inom övriga studieförbund kring rockspelande före att det fullt accepterades som folkbildning (Björk, 2005). Om liknande utveckling sker kring e-sporten lär också det så småningom bli en fråga för SISU. Diskussionen är ett tydligt exempel på hur idrottsrörelsens mångbottnade prägel återkommande ger upphov till intressanta paradoxer och spänningsfält i relationen mellan idrott och folkbildning.

I de tidigare studier som jag har redogjort för här framgår hur idrottsrörelsen har beskrivits som en rörelse med ringa ideologisk förankring och där tävlingsidrottens fokus på snabba resultat har stått i motsats till folkbildningstanken. Tidigare studier har lyft tendenser till att såväl idrottens som folkbildningens egenvärde skymms när idrott och folkbildning blir socialpolitik och medel för olika åtgärder. Sammantaget antyds därmed att en framtida utmaning för SISU, med sitt tydliga föreningsfokus, blir att nå unga som finns utanför etablerat föreningsliv. Vad som ska definieras som idrott framstår också som centralt i framtida diskussioner inom idrottsrörelsen och i förlängningen också för dess folkbildning.

METOD, URVAL, GENOMFÖRANDE OCH ANALYS

Ansatsen i denna studie är kvalitativ, vilket innebär att resultatet inte är generaliserbara i den bemärkelsen att det går att dra generella slutsatser. Istället möjliggör denna ansats för fördjupad tolkning och analys av det empiriska materialet som utgörs av fokusgruppintervjuer. Intervjumetoden möjliggör att studera en viss grupp som ett tänkande samhälle i miniatyr (Wibeck, 2010). Formen brukar särskilt motiveras av möjligheten till dialog mellan deltagare och som en metod för att undersöka erfarenheter och upplevelser på kollektiv nivå (se Bakhtin, 1986). För att åstadkomma sådant utrymme åt fokusgruppdeltagarna är intervjuformen också semi-strukturerad,

utan på förhand fasta frågor (Bryman, 2018; Kvale, 1997). Frågeteman, som lanserades av författaren och som också var samtalsledare, var vad deltagarna definierade som folkbildning, hur folkbildning gestaltas i SISU:s verksamhet, på vilket sätt SISU är en folkbildande organisation, spänningar mellan det elitistiska/folkliga och vad folkbildningen kan vara bortom idrotten. Genom samtalsformen möjliggörs för att kunna skönja olika teman, dilemman, perspektiv och positioner i intervjumaterialet. På grund av den då rådande pandemin genomfördes fokusgruppintervjuerna med videomötesprogrammet Zoom under oktober och november månad 2020.

Urvalet i denna studie kan beskrivas som ändamålsenligt (Denscombe, 2014). Det innebär en urvalsprocess där forskaren söker efter relevant material där det bedöms vara sannolikt att finna. SISU är på ett nationellt plan indelat i 19 olika distrikt. För studien har jag valt ut sju distrikt som i stort kan sägas spegla helheten av SISU:s mångfald av distrikt utifrån dessas olika geografiska hemvist och lokala prägel. De sju distrikt som valts ut rymmer därför såväl storstad, mellanstor stad och småstad samt glesbygd, fjäll och kustsamhälle. Urvalet har varit nödvändigt eftersom det inte varit möjligt att intervjua alla distrikt inom projektets tidsram. De informanter som medverkar representerar därmed olika verksamhetsdelar inom SISU såsom idrottskonsulenter, chefer/folkbildningsansvariga samt idrottsledare och styrelseledamöter i olika idrottsföreningar som SISU arbetar med.

Videomötesprogrammet Zoom har möjliggjort för genomförande av intervjuer men omgärdas i viss mån av andra ställningstaganden än fokusgruppintervju genomförda i form av fysiskt möte. En noterad möjlig begränsning med denna samtalsform jämfört med motsvarande tillvägagångssätt i ett fysiskt rum är möjligheten för mer diskussioner mellan deltagare i det fysiska rummet. Detta eftersom ett sådant möte på annat vis öppnar för ögonkontakt och mer direkta repliker.

Totalt ingår sju entimmeslånga fokusgruppintervjuer i studien, i vilka antalet deltagare varierade mellan 4-7 personer (sammantaget cirka 40 personer i de sju fokusgruppintervjuerna). Fokusgrupperna representerar därmed cirka vart tredje av SISU:s 19 distrikt. Samtliga samtal spelades in och transkriberades, och samtalsdeltagarna rekryterades genom kontakt med lokala nyckelpersoner (chefer/folkbildningsansvariga). Av etiska skäl har alla medverkande distrikt samt de personer som deltagit i fokusgrupperna anonymiserats. Därför sammanfogas inte heller region till individuella citat. I samtliga sju distrikt som fokusgruppsintervjuer genomfördes fanns det verksamhetsansvariga (chefer, folkbildningsansvariga och idrottskonsulenter från SISU) samt idrottsledare och styrelseledamöter från lokala idrottsföreningar. De föreningsaktiva representerades av idrottsledare och styrelseledamöter från olika idrotter så som ridning, fotboll, karate, golf, simning, basket, skidsport, kanot, innebandy, undervattensrugby. Trots den semistrukturerade ansatsens öppenhet gentemot fokusgruppens kunskap och tänkande om folkbildningsfrågor utgjorde följande frågor en struktur för intervjusamtalens genomförande: Vad är folkbildning för dig?, När blir folkbildningen som allra tydligast i SISU:s verksamhet?, På vilket sätt är SISU en folkbildande organisation? samt Hur syns folkbildningen på kollektiv respektive individuell nivå? Genom dessa övergripande frågor möjliggjordes samtal kring elit- respektive folklig idrott, folkbildning inom idrotten och bortom det idrottsspecifika.

I analysen av intervjuerna har jag hämtat inspiration från det som Ehn och Löfgren (2001) benämner som *kulturanalys*. Snarare än en uppsättning analytiska verktyg är kulturanalys mer av ett förhållningssätt till analysarbetet som handlar om att försöka tolka och förstå empirin *som* något. Kulturanalys liknas därför vid en slags ”metaforfabrik” där själva analysen sker i och genom tydliga

beskrivningar av empiri, ofta med just liknelser och metaforer som möjliggör för nya insikter om det som studerats. Med en vardaglig jämförelse kan det liknas vid att söka få syn på något *med nya ögon* – i detta fall handlar det om SISU:s folkbildningsmässiga särart så som den framträder i relation till den svenska folkbildningstraditionen. Mer konkret har jag använt de analytiska verktyg som Ehn och Löfgren (1982/2001) kallar för perspektivering, kontrastering, dramatisering och homologisering. Dessa steg i analysarbetet gör det möjligt att analytiskt laborera med det empiriska materialet, för att tolka hur uppfattningar och föreställningar om folkbildning kommer till uttryck. I korthet innebär perspektivering att anta ett distanserat förhållningssätt till empirin; kontrastering innebär ett initialt prövande av möjliga analyser genom att ställa dem i relation till möjliga motsatser. Dramatisering innebär ytterligare analytisk fördjupning genom att laborera med ytterligare kontraster, såsom vad som framstår som det i sammanhanget otänkbara. I det slutliga analyssteget, homologisering, prövas sen om slutsatserna är hållbara i relation till varandra.

Utifrån detta tillvägagångssätt har det samlade transkriberade intervjumaterialet lästs igenom och analytiskt bearbetas. Denna kulturanalys har resulterat i analytiska slutsatser som presenteras i form av följande tre teman: *Folkbildning som föreningspedagogik och plantskola*, *Folkbildning som pedagogisk idé bortom det mätbara* och *Folkbildning som pedagogisk universalmetod*.

RESULTAT

Folkbildning som föreningspedagogik och plantskola

Det framstår som att det sociala livet i en förening utgör själva essensen av vad folkbildning är. En fokusgruppdeltagare uttryckte det som att "folkbildning är allt det som föreningslivet kan erbjuda mig". I samtalen uttrycker en verksamhetschef på liknande sätt att folkbildning går att definiera som att själva "kontexten i föreningslivet, engagemanget är väldigt mycket folkbildning i sig". Den verksamhetsform som benämns "processarbeten" lyfter en idrottskonsulent som exempel på när SISU är som bäst på folkbildning eftersom "det är ingen som säger vad som gäller och bestämmer". Han fortsätter:

SISU är som bäst när vi samlar ihop ett gäng föreningsmänniskor, när vi bara har ramarna men stort mått av frihet. Då sprudlar det av samtal och då är det verkligen folkbildning.

En ledare i en karateförening uttrycker föreningsengagemanget så här:

Och sen handlar det väl om att utveckla föreningen och hjälpas åt där. Och ta hjälp av alla, alla kommer ju ifrån olika bakgrunder och det är en väldigt heterogen grupp, så vi hjälper varandra...

Flera av samtalsdeltagarna beskriver sig som föreningsmänniskor med vilja till utveckling. Det är som att föreningen både är skådeplatsen för folkbildning och utgör själva essensen av vad folkbildning är. En idrottskonsulent beskriver det som att folkbildning i en förening handlar om "självledarskap". I det konstruerade begreppet "självledarskap" går det att se en koppling till ett emancipatoriskt bildningsideal där det handlar om att göra sig fri både från sina egna föreställningar och från samhällets normer och värderingar. Det handlar om att inom föreningens ram motivera, inspirera som ledare och samlas kring det gemensamma idrottsintresset. Flera av samtalsdeltagarna talar om sig själva som föreningsmänniskor, och det framstår som synonymt med att vara

folkbildare. Sådant engagemang är dock något man måste lära sig och också lära ut för det tar tid och tålamod att utvecklas till föreningsmänniska. En föreningsstyrelseledamot säger:

Jag är ju föreningsmänniska liksom och att man får in folk som är föreningsmänniskor, eller som kan bli föreningsmänniskor. Det är många som, när nån slutar i en förening så är det svårt att få in nytt folk helt enkelt. Det handlar inte bara om tränare, det handlar om styrelsefolk, med mera. Det är svårt att få in nytt folk. Då tycker jag många föreningar säger, ja vi har svårt att få in nytt i styrelsen med mera. Och då gäller det liksom att anpassa det så man kan göra bra saker, med unga ledare. Åka iväg, hitta på nånting, stimulera dem på något sätt, att de får intresset att fortsätta. Det tror jag är viktigt.

En föreningsledare uttrycker det som om föreningsengagemanget utgör själva grunden för idrott på både elit- och amatörnivå. Det uttrycks som att barn och unga till en början vill lära sig mer brett men att de med stigande ålder blir allt mer specialiserade och mera fokuserade på tävling:

Jag ser ju att, det finns ju inte en elitpelare, oavsett sport, som inte har fostrats i en liten, eller medelstor klubb. Någon gång. Så det utgör ju grunden egentligen, den här klubben. Oavsett satsning. Och jag ser ju i början, när de är yngre så vill de ju lära sig massor, men tävlingsaspekten kommer ju in ju äldre de blir.

Idrottskonsulenternas betydelse för föreningarna betonas starkt i flera av distrikten. Deras engagemang och stöd till föreningsverksamheten är centralt för föreningarnas överlevnad. I ett av distrikten säger en föreningsledare följande:

SISU:s konsulenter har betytt extremt mycket för oss i föreningen. När det funnits få inom föreningen att bolla utvecklingsdelar och så vidare så har de funnits där. Jag tycker det är jätteviktigt att lyfta. Jag tror inte vår förening hade funnits utan dom. Så pass allvarligt är det, de har verkligen stöttat när det har varit down

I ett annat distrikt vill man också lyfta fram idrottskonsulentens betydelse för föreningar:

Jag skulle vilja hylla konsulenten. Vi sitter inte och väntar på att telefonen ska ringa. Vi knackar på varje liten klubbstuga.

I flera av distrikten betonas vikten av bra dialog mellan föreningarna och konsulenterna och att stödet från konsulenterna är avhängigt verksamheten. En tränare pratar om ungas utveckling inom idrottsföreningen:

Vi har även ett koncept där vi från tidig ålder, alltså typ 12–13 år, börjar forma idrottstränare, du får vara med som assisterande tränare, hjälptränare... Sen från 15, tror jag det är, får du gå liksom grundtränarutbildning, du får ta nästa steg så. Och sen har vi mycket... ja men det blir ju utbildningar, på klubben, alltså i egen regi. Att man har... genomgångar om träning, retorik, föreläsning, hur pratar du inför gruppen

I citatet ovan beskrivs hur unga får chansen att träna andra från tidig ålder. Detta kan benämnas som en slags lärjungepedagogik (se Söderman, 2007). Det finns många exempel på hur unga får axla ledarrollen inom klassiska folkrörelser som exempelvis inom frikyrkan men det är möjligt att det är mer formaliserat inom vissa idrottsföreningar.

En ledare i en kanotförening sammanfattar den pedagogiska idén i vad som kan beskrivas som en slags lärjungepedagogik som bygger på förtroende:

Men sen är det ju, utan alla de här träffarna runt omkring, det är ju de som binder ihop allting och gör att man kan förvalta det man har lärt sig på utbildningen. Det är ju allt, det är liksom kittet som knyter ihop allt det du lär dig på de här utbildningarna. Och det tänkte ju inte jag på när jag var 12-13 år och fick vara med i olika delar och skulle vara kanotskola-ledare och så fick man vara lite ledare och så fick man svara på några frågor sen och sen tog man det vidare och sen så står man där själv och gör samma sak med de som är kanotskola-ledare idag

Sammanfattningsvis framstår det som om föreningsengagemanget är centralt för SISU. Många ser sig som föreningsmänniskor och det blir tydligt att det är föreningarna som står i centrum för verksamheten. Samtidigt finns det en medvetenhet och farhåga för att föreningsfolkbildningen inte alltid lever upp till det fria frivilliga på individnivå och att det därför blir viktigt att uppmontra föreningen till att lyssna till alla medlemmars behov och önskningar. ”Syjuntan” blir i det sammanhanget en viktig metafor och ett uttryck för den stämning och det engagemang man vill uppnå när människor inom föreningens ramar ägnar sig åt egenvalt lärande som går bortom det idrottsliga och de omedelbara föreningsbehoven. I SISU:s föreningspedagogik ingår att unga ges förtroende att leda yngre barn och unga vilket utgör en del av denna föreningspedagogikens infrastruktur.

Folkbildning som pedagogisk idé bortom det mätbara

I samtalen framträder en bild av folkbildning som något som är bortom snabba resultat och det mätbara, en slags holistisk, allomfattande pedagogik som ger utrymme åt hela människan. Folkbildning beskrivs som en annan typ av lärande än det som sker i traditionella skolväsendet. En föreningsaktiv sa att det som sker i idrotten är ”inte skola” och att det är något positivt. Detta korta citat knyter väldigt tydligt an till folkbildningstraditionen där det ska finnas alternativ till den formella utbildningssektorn.

I samtalen diskuterades folkbildning som ett slags resa, en personlig utveckling. En idrottsledare i en fotbollsförening lyfte metaforen ”utvecklingsresa” i samtal när han skulle beskriva vad folkbildning betyder för honom personligen:

Jag kom till Sverige för sju år sen och när jag försöker och tänka på olika begrepp, då delar jag det och försöker fördjupa mig i det. Och så när man tänker folkbildning, folk det är människor, det är personer, det är relationer, och bildning det är när man bildar sig kring en sak, man utvecklar en sak, så man blir bättre och bättre på olika saker, eller från olika håll... och så där tänker jag folkbildning, det är utvecklingsresa, som man gör med människor överhuvudtaget.

En idrottsledare i en innebandyförening gav ett exempel från ett föräldramöte där föräldrarna hade svarat ”personlig utveckling” på frågan om vad de förväntade sig av verksamheten i föreningen:

Vi hade ett föräldramöte igår för våra 15-åriga killar som spelar innebandy i föreningen. Och dom fick frågan, svara på frågan vad dom förväntade sig utav oss ledare, för vår verksamhet då, som alltså är innebandy. Och i det stora hela så svarade de att det handlar om att utveckla människan. Och då tänker jag att, det är ju inte en

kurs man har, i att utveckla människan, utan där är ju just alla dom här olika perspektiven, allt ifrån värderingar till bemötande, till hur vi betar oss på och utanför planen... så jag antar att det dom menar är en typ av folkbildning.

Idrottsledaren uttryckte att det handlar om personlig utveckling bortom den specifika idrotten vilket kan ses som exempel på att holistiska bildningsideal ses som centrala även för föräldrar. Det handlar inte om att bara utvecklas inom idrotten utan om hela människan vilket kan ses i linje med vad folkbildningsförespråkare i historien ofta givit uttryck för särskilt i tider när mer instrumentella utbildningsivrare varit tongivande.

En verksamhetschef talar om den folkbildande idrottsledaren som hade förmågan att se hela människan:

Jag tror på den folkbildande idrottsledaren, jag fick förmånen tidigt för 30 år sedan att möta idrottsledare som såg hela mig och bekräftade mig och fick mig att känna mig som världens viktigaste person trots att jag inte har vunnit några OS-medaljer. Se varje människa var den befinner sig. Då utvecklas människan både idrottsligt och för det som behövs i samhället.

En föreningsledare uttrycker det som en förmåga att "medvetandegöra det som tidigare varit omedvetet" hos deltagarna. En idrottskonsulent exemplifierade med en tränare som var van i sitt yrke att arbeta ensam och som via ledarutbildning fick öva samarbetsförmåga.

Jag tänker på en gammal teleoperatör som var van vid att möta en människa åt gången när han fick ledarutbildning i form av en lärgrupp. Det måste ha varit enorm utveckling för honom. Han hade stor respekt som fotbollsmänniska men han höjde sin ledarförmåga.

Ett alternativ till det formella lärandet lyfts fram av en idrottsledare i en förening:

Jag tycker det är en sådan fin förmån vi har i Sverige, att kunna lära även om du kanske inte går på en skola eller har rättighet att komma in på en viss linje, så finns ett lärande som ligger vid sidan av och som utgår ofta från det egna suget av kunskap. Och det är ju häftigt, tycker jag.

En verksamhetschef beskriver det som något holistiskt som inte är möjligt att mäta och rapportera:

Folkbildningen sker naturligt inom idrottsrörelsen och är inte rapporterbart. Hela idrottsrörelsen är en folkbildningsarena.

En idrottsledare är inne på samma spår och menar att det sker ett lärande bortom idrotten och utfallet märks inte direkt och tydligt för de som är inblandade:

När jag lyfter ut sporten ur verksamheten. Det är inte alltid spelarna är medvetna om vad de får med sig. Det sitter ju företagsledare med på våra utbildningar så jag tänker att vi måste ha lyckats med något som ligger utanför idrotten.

Det blir även tydligt att pedagogiken befinner sig bortom idrotten och att den är så pass framgångsrik att företagsledare vill ta del av den. Ledaren i karateföreningen beskriver det även som om att det handlar väldigt mycket om filosofi, östasiatiskt tänkande vilket förmedlas till medlemmarna. Det är

ingen som äger kunskapen inom folkbildning menar en idrottskonsulent vilket kan härledas till en slags kunskapsfilosofi, en pedagogisk idé.

Sammanfattningsvis framstår folkbildningen som en pedagogisk idé som framträder särskilt tydligt i motsättning till det traditionella utbildningssystemet. Holistiska bildningsideal framträder i sammanhang där lärande sker långsamt utan att de som är inblandade märker att det sker. Personlig utveckling och individuella bildningsresor som ligger bortom det idrottspecifika framstår som centrala delar av den pedagogiska filosofin som utgör själva essensen av folkbildningsverksamheten inom SISU.

Folkbildning som pedagogisk universalmetod

Det framstår i samtalen som att folkbildning tenderar att ses som en metod, något som idrottsföreningar kan tillägna sig. I samtalen uttrycks det även som en slags särskild omsorg om nyanlända och att folkbildningen blir en metod för att diskutera ”svåra saker”. Det uttrycks dock även kritik mot rapporteringssystemet som bidrar till att göra folkbildning till mer av en form och en metod.

Folkbildningsaktiviteterna beskrivs i termer av ”sjunka in” och ”repetition” vilket brukar ses som centralt inom förmedlingspedagogik i följande citat av en idrottsledare i en förening:

Men jag tror ändå att det är superviktigt att de får höra det du vill säga, för de måste höra det mer än en gång. Och varje gång så sjunker det in. [...] det här med upprepning, som också behövs för att, det är som du säger [...] det betyder ju att det här är nånting vi ska sträva efter...

En idrottsledare i ett distrikt uttrycker att folkbildningen är bra för att kunna informera om Corona-restriktioner vilket gör folkbildningen till en folkhälsometod. Folkbildningen framställs även som en metod för att organisera bildning. Även en idrottskonsulent är inne på folkbildning som en organisatorisk metod:

Just det här med att man inom idrotten då har lagt in kurser och föreläsningar som en verksamhetsform, i folkbildningen, ja, det kanske gör det knepigare, så om möjligt ska man bara lägga in lärgrupper, som folkbildning.

En fokusgruppdeltagare beskriver det som en ”klappa på huvudet-form”. Något som förmedlas uppifrån och ner och det sker med ett språkbruk som inte talar till människor och framstår som något ”mossigt”. Det framkommer i intervjuerna som att folkbildning är en problemlösare, ett slags universalmedel, metod, något att sätta in när det finns olika typer av problem i idrottsföreningarna. Det kan handla om mat och ätstörningar:

Vi hade en liten föreläsning som handlade om mat och liksom hur man som tonåring ska äta i samband med träning och tävling och sånt där. Och det var ju alla som var med på hos oss, men det var ju specifikt några individer behövde det absolut extra mycket, där vi också såg till att deras föräldrar gick med på den här utbildningen, för att liksom den individen skulle få lite mer.

Folkbildning framträder i citatet nedan som något som ges uppifrån vilket harmonierar med det som historiskt beskrivits folkbildningens dubbla funktion (Rydbeck, 1997). Enligt folkbildningens narrativ så uppstår det på gräsrotsnivå men det är påfallande ofta som det är någon som tar på sig

rollen att predika budskapet uppifrån och ner till de inom rörelsen som behöver det. Det tycks alltid finnas människor som behöver upplysas och ting som det behöver upplysas om:

Vi kan märka ofta när en förening tar ett beslut om att det här ska vi utbilda oss i, oavsett om det är din utbildning eller om vi pratar värdegrunder, eller vad som helst, det spelar ingen roll. Och så har de tagit ett beslut och det här ska vi göra, kollektivet bestämmer det, och sen så puttar man det neråt i leden och hoppas att det ska fastna där.

En idrottskonsulent med lång erfarenhet beskriver hur det behöver göras speciella insatser när det gäller ätstörningsproblematik och där folkbildningen erbjuder ett slags samtalsmetod:

Med mina (många) år tillbaks så finns det ju många gånger man kan referera till, framförallt när nån ungdom mår dåligt och där man kan använda gruppen till att lyfta fram det och prata. Och där är vi ju unika till det, du skulle ju aldrig få de här individerna att sätta sig i ett annat rum med bara, bara den särskilda problematiken. Jag tänker ätstörningar, anorexia, det har behövts vård.

Folkbildningen framstår som en pedagogisk metod för att ta sig an både jämställdhets- och säkerhetsfrågor i citatet nedan av en verksamhetschef:

Är det nu Pride, ja då hakar man på där, men det är ju ändå SISU som har kommit med idéerna och lagt fram vad man kan göra. Och det gäller ju allt möjligt, det är jämställdhet... det finns massa såna här som man har väldigt nytta av, SISU, att vi står för inspiration och idéer och lägger fram saker som sen föreningen är snabb att och duktig på att anamma. Sen är ju ridsporten så mycket runt omkring, det handlar mycket om säkerhet, det är djurskyddslag.

Inom en förening behövs det tillfällen där nya deltagare får möjlighet att lära sig om klubben och dess värdegrund. När det ska diskuteras "svåra frågor" i en förening så är det lämpligt med folkbildning. En fokusgruppdeltagare uttrycker det som att det behövs en "bredare folkbildningsdimension vid utbildning av ledare i särskilt utsatta områden. En fokusgruppdeltagare beskrev det som att få med "busungarna i gruppen så att de blir goda samhällsmedborgare". En deltagare uttryckte att det handlar om "hur samhället fungerar, att förstå de demokratiska principerna och genom att stanna kvar i föreningen så förstår man demokratins spelregler".

Sammanfattningsvis framträder en tydlig bild av att folkbildning kan användas som en åtgärd, ett slags universalmedel som fungerar vid en rad svårigheter och där verksamheten inte flyter på problemfritt men även som omsorg om exempelvis nyanlända. Folkbildning tenderar ses som ett objekt och en metod, och det framförs därmed också kritik mot själva bidragssystemet som tros frambringa att formen blir mer central än det innehållsliga. Det tycks med andra ord finnas en skillnad mellan den folkbildning som sker inom idrottsrörelsen och den folkbildning som skapas av studieförbundet SISU och rapporteras som folkbildning.

DISKUSSION

Syftet med denna artikel är att analysera vad som utmärker den samtida idrottsrörelsens folkbildningsmässiga särart i relation till de pedagogiska dilemman och perspektiv som aktörer inom idrottsrörelsen ger uttryck för. För att tydliggöra hur detta besvaras används följande tre resultat kategorier: Folkbildning *som* föreningspedagogik och plantskola, *som* pedagogisk idé bortom det mätbara och *som* pedagogisk universalmetod.

SISU:s föreningspedagogik kan i sig förstås som en tydlig folkbildningsmässig särartspraktik på så vis att den är unik i relation till övriga studieförbund. Föreningspedagogiken är också präglad av de folkrörelseideal där mer holistiska bildningsidéer framträder vilka framstår som alternativ till traditionell skola och utbildning. Denna föreningspedagogik har många likheter med den lärjungepedagogik som återfinns inom den globala hiphopkulturen och som benämns Each One Teach One där äldre unga undervisar yngre kamrater (Söderman, 2007). Inom den så kallade ortenrörelsens ungdomsföreningar återfinns även denna pedagogiska praktik där äldre unga lär yngre (se Sernhede et al., 2019). Resultaten visar hur föreningspedagogiken nästan framstår som en allmänmännisklig praktik där människor naturligt undervisar varandra. Föräldrar lär sina barn, äldre syskon lär sina småsyskon och de som inom föreningslivet har spelat fotboll lite längre lär de som är yngre noviser. Därigenom framträder bilden av människan som en varelse som helt enkelt inte kan undvika att vara pedagog.

Resultaten går även att läsa i relation till statens syften med stöd till folkbildning, där det framgår att denna sektor ska utgöra (utbildnings)alternativ till traditionell skola och utbildning vilket ska ge människor nya bildningsmöjligheter (Regeringskansliet, 2019). Föreningspedagogiken i SISU genomsyras dock inte enbart av pedagogrollen, utan tycks likaså baseras på en hög grad av förtroende. Exempel på detta är den lärjungepedagogiska verksamhet i vilken unga tidigt får axla ledarrollen i relation till andra unga deltagare. Denna förtroendets pedagogik genererar inte bara tillit i samhället i stort (se Putnam, 2000) utan är också exempel på vad bildning kan vara i relation till mer formell utbildning (Sörlin, 2000). SISU riktar sin föreningspedagogik och dess metodik mot föreningar och dess ledare men det uppstår samtidigt en organisk pedagogik inom föreningens verksamhet vilket den förtroendedrivna lärjungepedagogiken utgör ett exempel på och som kan ses som en plantskola för framtida yrkesliv. Unga ges möjlighet att lära sig att arbeta pedagogiskt när de får förtroende att leda yngre inom en idrottsförening.

Idrottsrörelsen har en tydlig fostransambition vilket kan ses som del av den folkbildningsmässiga särarten där folkbildning framträder som metod. Gustavsson (2005) skriver om att folkbildningen i SISU framstår som medel för att lösa ”brister i demokrati, våld på idrottsplan och läktare, invandrarfientlighet etc”. Denna folkupplysande fostransambition blir en del av den folkbildningsmässiga särarten och blir också ett exempel på vad som beskrivits som folkbildningens dubbla funktion (Rydbeck, 1997) men i motsats till Gustavssons analys så bör man inte se folkbildningen som ett särskiljande medel. Den organiska föreningspedagogiken framstår som minst lika tongivande i analysen av den folkbildningsmässiga särarten. Det blir därmed tydligt att folkbildningens dubbla funktion existerar även i talet om SISU:s verksamhet där det som sker på gräsrotsnivå möter det som förkunnas uppifrån och ner.

Folkbildningsförespråkare har sällan varit överens om vad bildning är men de har alltid kunnat enas i sitt motstånd mot det som i samtiden uppfattats som instrumentella tendenser inom utbildningspolitiken (Burman & Sundgren, 2010). Det som är mätbart och instrumentellt framstår som kortsiktigt i sin strävan mot att generera snabba resultat och så kallade *outcomes*. I utbildningspolitiken brukar ord som anställningsbarhet ses som del i en instrumentell utbildningsretorik och det är utbildningens samhälleliga nyttighet som utgör dess egentliga syfte. Inom folkbildningen brukar istället devisen om att ”det finns inget så nyttigt som onyttig kunskap” lyftas fram som ett ideal eftersom vi inte kan veta vilken typ av kunskap som framtiden kommer att efterfråga. Ingen kunde förutse pandemin 2020 och vilka kunskaper som då kom att behövas. Precis som det idrottsliga, har folkbildningen också ett egenvärde och bör därför inte reduceras till enbart en metod att ta sig an svåra saker som denna studies resultat ger vid handen. Samtidigt ger intervjudeltagarna uttryck för de holistiska dimensioner och det lärande som sker bortom idrotten. Det finns dock tydliga och i sammanhangen naturliga instrumentella bildningsideal inom idrottsrörelsen som handlar om att mäta framgång. Det går såklart att se som konkurrerande rationaliteter (se Gustavsson, 2002) men de kanske också befruktar varandra. I motsats till vad Gustavsson (2002) skriver om idrottens motstridiga relation till folkbildningen så är det inte säkert att holismen och det instrumentella är konkurrerande utan att det går att se dem som reciprok stödjande. De naturligt instrumentella idealen möter de holistiska folkrörelse- och folkbildningsidealerna. Däremot kan den naturliga instrumentella nyttighet som uppstår i och med idrottsprestationen ses mer i linje med Hans Larssons idé om en icke-motsättning mellan fackkunskaper och allmänbildning (Larsson, 1908/2010). Idrottsrörelsen bidrar därför till en viktig utbildningspolitisk insikt i en ibland åsiktspolariserad samtid där exempelvis katederundervisning ställs mot mer friare kunskapsinhämtning.

REFERENSER

- Aagård, M. (2016). *Bildning: då, nu, sen*. Atlas förlag.
- Abzug, R. (2007). Wishful thinking about nonprofits. *Society*, 44(3), 45-47.
- Amná, E. (2019). *När tilliten prövas. En studie av studieförbundet Ibn Rushds samhällsbidrag*. Folkbildningsrådet.
- Andersen, L. R., & Björkman, T. (2017). *The Nordic Secret: A European story of beauty and freedom*. Fri tanke.
- Andersén, A., Lundin, A. & Sundgren, G. (2003). Folkbildningens särart? Offentlighet, forskning och folkbildares självförståelse: delbetänkande. I *Utredningen för statens utvärdering av folkbildningen 2004*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Björk, F. (2005). Björk, F. (2005). *Gitarsolon som folkbildning och hantverk. Bland proffs och amatörer på musikhus och folkhögskolor 1975–1990*. Publicerad på nätet, <http://ls00012.mah.se/bitstream/handle/2043/8169/rocksomfolkbildning.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Tredje upplagan. Liber AB.
- Bakhtin, M. M. (1986). The problem of speech genres. *Speech genres and other late essays*, 17(3), 60-102.
- Brooks, D. (2020). This is How Scandinavia Got Great. The Power of educating the whole person. I *New York Times* 13 februari 2020: <https://www.nytimes.com/2020/02/13/opinion/scandinavia-education.html>
- Burman, A., & Sundgren, P. (2010). *Bildning: texter från Esaias Tegnér till Sven-Eric Liedman*. Daidalos.
- Centrum för idrottsforskning. (2020). *Statens stöd till idrotten – Uppföljning 2019*. Centrum för idrottsforskning. Publicerad på Internet: <https://centrumforidrottsforskning.se/wp-content/uploads/2020/05/Statens-stod-till-idrotten-uppfoljning-2019.pdf>
- Dahlstedt, M. & Ekholm, D. (2019). Midnattsfotboll – ett svar eller symptom på ojämlikhet?, I C. Dartsch, J. R. Norberg och J. Pihlblad (red.), *Idrotten och (o)jämligheten – I medlemmarnas eller samhällets intresse?*, Stockholm: Centrum för idrottsforskning, 109–130.
- Denscombe, M. (2014). *The good research guide: for small-scale social research projects*. McGraw-Hill Education (UK).
- Ehn, B., & Löfgren, O. (2001). *Kulturanalyser*. Gleerups.
- Falk, I., & Harrison, L. (2006). Community learning and social capital: "Just having a little chat". *Journal of vocational Education and Training*, 50(4), 609-627.
- Folkbildningsrådet. (2005). Studiecirkeldeltagare 2004. Två rapporter om deltagare i studieförbundens cirkelverksamhet. I *Folkbildningsrådet utvärderar NO 1 2005*. Folkbildningsrådet
- Gustavsson, B. (1992). *Folkbildningens idéhistoria*. Bildningsförlaget
- Gustavsson, B. (2012). Bildning och nytta. I Ø. Varkøy (red.) *Om nytte og unytte*. Abstrakt forlag.
- Gustavsson, K. (2002). Några bildningsfilosofiska perspektiv i synen på folkbildning. *Utbildning & Demokrati-tidskrift för didaktik och utbildningspolitik*, 11(2), 83-106.
- Gustavsson, K. (2005). Idrott som folkbildning eller utbildning? Publicerad på Internet, www.idrottsforum.org (ISSN 1652-7224) 2005-06-06
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur.
- Larsson, H. (1908/2010). Om bildning och självstudier. I A. Burman & P. Sundgren (red.) *Bildning*. Daidalos
- Lindroth, J. (1974). *Idrottens väg till folkrörelse: studier i svensk idrottsrörelse till 1915* (Doctoral dissertation, Acta Universitatis Upsaliensis).
- Lindroth, J. (2003). Hundra år med idrottsrörelsen. *Svensk Idrottsforskning*, 2, 14-15.

- Metcalf, A. S., & Blanco, G. L. (2019). Visual research methods for the study of higher education organizations. In *Higher education: Handbook of theory and research* (pp. 153-202). Springer, Cham.
- Nylander, E. (2014). *Skolning i jazz: värde, selektion och studiekarriär vid folkhögskolornas musiklinjer* (Doctoral dissertation, Linköping University Electronic Press).
- Ohlsson, H., & Wadenstein, E. (1952). *Idrott och folkbildning: en handbok för studieverksamhet och inre klubbarbete*. Riksidrottsförbundets samarbetskommitte.
- Pastuhov, A. (2018). *Att vara och agera medborgare: En etnografisk studie i folkbildande praktiker*. Åbo Akademi (Doctoral dissertation).
- Putnam, R. (2000). *Bowling alone. The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster.
- Ranstorp, M., Hyllengren, P. & Carlbom, A. (2021). Fusket i studieförbunden långt värre än befarat. I DN 20 februari 2021: <https://www.dn.se/debatt/fusket-i-studieforbunden-langt-varre-an-befarat/>
- Regeringskanslitet (2019). Sveriges folkbildning hur och varför. <https://www.regeringen.se/artiklar/2019/09/svensk-folkbildning--hur-och-varfor/>
- Riksidrottsförbundet. (2020). Idrotten i siffror 2019: <https://iof4.idrottonline.se/globalassets/riksidrottsforbundet/nya-dokument/nya-dokumentbanken/idrottsrorelsen-i-siffror/2019-idrotten-i-siffror---rf.pdf>
- Rydbeck, K. (1997). Den svenska folkbildningshistorien från 1800-talets början till 1900-talets mitt. Ett panorama. I E. Öhrström (red.). *Musiken, folket och bildningen*. Mimer, Linköpings universitet.
- Samuelsson, D. (2021). Vi har tagit fram ett konkret handlingsprogram mot fusk. I DN 20 februari 2021 <https://www.dn.se/debatt/vi-har-tagit-fram-ett-konkret-handlingsprogram-mot-fusk/>
- Sefton-Green, J. (2012). *Learning at not-school: A review of study, theory, and advocacy for education in non-formal settings*. The MIT Press.
- Sernhede, O. Rosales, R. & Söderman, J. (2019). *När betongen rätar sin rygg. Ortenrörelsen och folkbildningens renässans - Från stigmatisering till kunskapssökande och social mobilisering*. Daidalos
- Sjöstrand, E. (2018). *Shared understandings transformed: a field-level analysis of changing state-civil society relations*. Dissertation Handelshögskolan.
- Stenling, C. & Fahlen, J (2019). För vilka föreningar är jämlikhet viktigt? I C. Dartsch, J. R. Norberg och J. Pihlblad (red.), *Idrotten och (o)jämligheten – I medlemmarnas eller samhällets intresse?*, Stockholm: Centrum för idrottsforskning, s. 151-164 .
- Söderman, J. (2007). *Rap (p) i käftan: hiphopmusikers konstnärliga och pedagogiska strategier*. Lund university (dissertation).
- Söderman, J. (2019). (Folk)bildning – tradition och kunskapssyn i opposition mot det instrumentella. I *Folkbildning & Forskning*, Årsbok 2019. Föreningen för folkbildningsforskning. s. 11 – 16.
- Söderman, J. (2021). *Folkbildning i särklass. Om folkbildningsmässig särart inom idrottsrörelsen*. FOU-rapport 2021:3, Riksidrottsförbundet.
- Sörlin, S. (2000). Nya uppdrag för skapandets platser? *Utbildning & Demokrati-tidskrift för didaktik och utbildningspolitik*, 9(1), 39-55.
- Sörlin, S. (2019). *Till bildningens försvar: Den svåra konsten att veta tillsammans*. Natur och kultur.
- Trudeau, D. (2008). Junior partner or empowered community? The role of non-profit social service providers amidst state restructuring in the US. *Urban Studies*, 45(13), 2805-2827.

- Trädgårdh (2013). Statsindividualismen och civilsamhället. I L. Trädgårdh, P. Selle, S. Henriksen & H. Hallin, H. (red.) *Civilsamhället klämt mellan stat och kapital: Välfärd, mångfald, framtid*. SNS förlag.
- Varkøy, Ø. (2017). *Musikk, dannelse og eksistens*. Cappelen Damm Akademisk.
- Varkøy, Ø. & Söderman, J. (red.) (2014). *Musik för alla – filosofiska och didaktiska perspektiv kring bildning och skola*. Studentlitteratur.
- Von Essen, J., & Sundgren, G. (red.). (2012). *En mosaik av mening: om studieförbund och civilsamhälle*. Daidalos.
- Wibeck, V. (2010). *Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Studentlitteratur.
- Wolf-Watz, O. (2019). Idrottsrörelsens dubbla uppdrag. I C. Dartsch, J. R. Norberg och J. Pihlblad (red.), *Idrotten och (o)jämligheten – I medlemmarnas eller samhällets intresse?*, Stockholm: Centrum för idrottsforskning, s. 75 - 108

Vol 17, nr 1 2023

Utbildning & Lärande

Introduktion: Utbildningars olika diskursiva perspektiv som konfliktarena och mötesplats för diskussion

Jörgen Dimenäs

Lärarytbildningen som demokratiskt rum – medvetet engagemang och erbjudanden om ömsesidighet

Helen Knutes Nyqvist & Kristina Holmberg

Om folkbildningsmässig särart i idrottsrörelsens studieförbund SISU Idrottsutbildarna

Johan Söderman

Fritidshemspersonals tal om barns fysiska aktivitet – samhällelig påverkan och möjliga implikationer

Jonas Johansson & Johan Söderman

Legitimation of digitalisation in education. A case study of vocational student teachers' lesson plans

Marie Nordmark